

TALABA YOSHLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Ochilova Feruza
O‘roqboy qizi

O‘zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti
Tarix fakulteti “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari
va huquq ta’limi” yo‘nalishi 2-kurs 201-guruh talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada talaba yoshlarimizning oila haqida savodxonlik darajasi nechog‘lik muhim ekanligi, oila qurishning o‘z vaqtlari va jamiyatda oilaning o‘rni, shu bilan birga, er-xotinlarning o‘z huquq va majburiyatlarini bilishi va hozirgi kunda yoshlar o‘rtasidagi ajrimlarning oldini olish borasida shaxsiy takliflar berib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar

huquq, oila, nikoh, huquqiy savodxonlik, oilaviy etuklik, jinsiy etuklik, o‘smir va o‘spirinlik davri.

Abstract. In this article, the importance of the level of literacy of our student youth about the family, the time to start a family and the place of the family in society, at the same time, the knowledge of the rights and obligations of married couples, and the prevention of divorce between young people, is discussed in this article. proposals have been made.

Key words: law, family, marriage, legal literacy, family maturity, sexual maturity, adolescence and adolescence.

Аннотация. в данной статье рассматривается значение уровня грамотности нашей студенческой молодежи о семье, времени создания семьи и месте семьи в обществе, а также знания о правах и обязанностях супружеских пар, и предотвращении разводов между молодыми людьми, обсуждаются в данной статье.

Ключевые слова: Право, семья, брак, правовая грамотность, семейная зрелость, половая зрелость, подростковый и подростковый возраст.

Kirish. Oila va jamiyat bir-biriga chambarchas bog‘liq tushuncha bo‘lib, jamiyatning o‘zi ham oilalardan tashkil topadi. Oila esa o‘z o‘rnida jamiyat bag‘rida vujudga keladi, rivojlanadi. Jamiyatda oilaning o‘z vazifalari mavjud bo‘lib uning mohiyati va vazifalari dunyodagi barcha xalqlar uchun bir xildir. Lekin uning tashkil topishi, taraqqiy etishi va oiladagi vazifalarni bajarish jarayonlari har bir xalqda alohida, o‘ziga xos xususiyatga egadir.

Har bir xalq yaxlit dunyoning bir bo'lagidir, inson-insonga, xalqlar-xalqlarga o'xshamaydi, bir-birini aynan takrorlamaydi, Har bir millat va elatning o'ziga xos jihatlari mavjud bo'lib, har bir xalqning o'z ma'naviyati, milliy qadriyatlari va boy tarixiga egadir. Milliy qadriyatlar, har bir millatning o'ziga xos xususiyatlari, xossalari, belgilari, alomatlarini ifodalovchi falsafiy tushuncha bo'lib, o'sha millat bosib o'tgan ijtimoiy taraqqiyot jarayonida shakllangan milliy madaniy meros xazinasiga qo'shgan hissasini, ulushini ifodalaydi.

Huddi shu milliy o'ziga xoslik, millat madaniyatida, urf-odatlarida, rasm – rusumlarida, tarixiy xotirasida, tilida, dinida, yashash va fikrlash tarzida o'z ifodasini topadi. Milliy qadriyatlar milliy ma'naviy madaniyat ifodasi bo'lib, har bir millatning insoniylik xazinasiga qo'shgan munosib hissasining hosilasidir. Ma'lumki, azaldan sharq mamlakat xalqlari ongida oilaning muqaddasligi, farzand tarbiyasida oilaning beqiyos ro'li asrlar davomida shakllanib kelgan. Oilaga nisbatan millatning urf odat va an'alarini saqlash va davom etturuvchi dargoh sifatida qaralgan. Shunga ko'ra oilani mustahkamlashga astoydil kirishgan va o'z naslini pok saqlashga, ta'lim-tarbiya ishlariga jiddiy e'tibor qaratib kelingan.

Oiladagi ma'naviy muhit, axloq-odob masalalari katta ahamiyatga ega bo'lib, inson o'z millati an'analari va umumbashariy qadriyatlar asosidagina kamolotga erishadi. Xalqimizning axloq, andisha, sharm-hayo, halollik va pokizalik, inson qadr-qimmatini, yaxshilik bilan yomonlik o'rtasidagi muammolar haqida bahs yuritib, insonlarning kamolotga erishish yo'lini yoritib boradi. Har bir inson bir olam bo'lgani kabi uning axloq odobi ham juda murakkab olam desak yanglishmaymiz. Chunki, shaxsning ichki va tashqi olamini o'rganish, bilish, taxlil qilish g'oyatda murakkab, bu ruhiyat bilan bog'liq holatdir. Axloqli, odobli komil insonda odamiylikning eng yaxshi fazilatlarini: mehr-muhabbat, rahm-shavqat, adolatu-diyonat, hayoyuiffat, imon-e'tiqod kabilar mujassam bo'ladi, ayni paytda shu xislatlarning aksi-beburd, axloqsiz kimsalar fe'lida ko'rinadi.

Har bir xalqning nufuzi va obro'-shuhrati kishilarning axloq-odobi, yaxshi xislat fazilatlarini bilan belgilanadi. Shaxs tarbiyasi haqida to'xtalinar ekan, avvalo tarbiya oila o'chog'idan boshlanadi, shuning uchun bugungi kunda oila qurish arafasida turgan talaba yoshlarimizga oilaviy hayotga o'z munosabatlarini adekvat tasavvurlarini shakllantirish, ularga Islom dinining muqaddas manbalari Qur'oni karim va hadisi shariflarda oila muqaddasligi to'g'risidagi chaqiruvlarga islom manbalarida oilani mustahkamlashga qanchalik chaqirilgan bo'lsa, uni buzilishidan shunchalik qaytarilganligini uqdirilib borishilishi maqsadga muvofiqdir. Buning uchun talaba yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash masalasiga alohida e'tibor qaratilish lozim.

Bugungi kunda talaba yoshlarning ijtimoiy oilaviy hayotga tayyorlashda pedagogik va psixologik xususiyatlarini o'rgatib borish va ularni oilaviy hayotga tayyorlash juda muhimdir. Chunki bola shaxsini shakllantirish uning tug'ilishidan boshlanadi. Shuning uchun ularni oila muqaddas ekanligi bola tarbiyasida ota-onaning o'rni va vazifalari haqidagi ma'lumotlar bilan boyitib borish zarur. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim olayotgan oila qurish yoshidagi talabalarga oilaviy munosabatlar harakteri, ota-onaning namunasi, ulardagi umumta'lim darajasi, umummadaniy saviyasi, hamda ularning pedagogik madaniyati va oilaviy hayotning tashkil etilishi ahamiyat kasb etadi.[3]

Mamlakatimizda oilaga katta e'tibor berilib kelmoqda, chunki oila davlatning, jamiyatning engkichik bo'lagi hisoblanadi, shunday ekan, yoshlarimizni oilaga tayyorlash, ularga oila muqaddas dargoh ekanini tushuntirishimiz kerak.

O'zbekiston Respublikasining birinchi prezidenti I.A.Karimov oilaning jamiyat hayotidagi roli haqida: "Oila haqida gapirar ekanmiz, avvalambor, oila hayotning abadiyligini avlodlarning davomiyligini ta'minlaydigan, muqaddas urf-odatlarimizni saqlaydigan, shu bilan birga, kelajak nasllar etishishiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan tarbiya o'chog'i ekanini tan olishimiz darkor" deb aytib o'tadilar. Darhaqiqat, inson ilk ta'lim-tarbiyani oiladan oladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Yoshlarning olgan tarbiyasi, bilimi, albatta, kelajakdagi o'rnini, jamiyatda rolini, o'z mavqeyini topishga yordam beradi. Shuning uchun oilada hamma o'z rolini bilishi, turli xil kelishmovchiliklar sababli oilaning ko'zgusi darzketishi bu juda katta nadomat hisoblanishini yoshlarimizga etkazishimiz muhimdir. Oila va nikoh bo'yicha V.Karimova Z.Freyd va A.Adlerning g'oyalarini ma'qullagan holda shunday deydi: "Oila qurayotgan yosh-kelin kuyovlar o'zlari anglamagan ravishda o'zlari tarbiya topgan oilaning modelini yangi oilaga tadbiiq eta boshlaydilar". [3,5]

Oiladagi tarbiyani yuqoridagi xususiyatlarini hisobga olish, bolani axloqiy jihatdan tarbiyalashda, milliy axloqiy qadriyatlardan foydalanishning mohiyatiga, uning o'ziga xosligi va ahamiyatini taxlil qilishga yordam beradi. Buning uchun ota – onalarning o'zida milliy qadriyatlarga nisbatan munosabati o'zgarmog'i lozim. Milliy qadriyatlar va milliy o'zlikni anglashda, xalqning ma'naviy merosidan, otabobolarimizning pand-nasihatlarini, tajribalari asosida eng yaxshi va olijanob an'analar ruhida tarbiyalash, ularning dono fikrlari, turmush saboqlari davrlar g'alviridan o'tib, saralanib bizgacha etib kelgan o'gitlarini ongiga, dunyoqarashi va shuuriga sindirib borilmog'i darkor. Shu bilan birga bolalarni xalq an'alariga o'rgatishi ot-onalarining majburiy vazifasidir.

Bolani oilada tarbiyalash muhim ahamiyatga ega bo'lib, Ota-onalar bolaning birinchi tarbiyachilaridir. Bolani oilada tarbiyalash murakab ijtimoiy-pedagogik jarayonidir. Oiladagi sharoit va muhit bola shaxsi shakilanishiga ta'sir ko'satadi. Ota va ona o'z bolasini ardoqlaydilar, erkalaydilar tashvish va qiyinchiliklardan asraydil. Ota-onalarning shaxsiy ibratlari-bolaning tarbiyasiga ta'sir ko'rsatish muhim vositasidir. Uning tarbiyaviy ahamiyati bolaning taqlid etishga qiziqishi va havas qilishga asoslangan. Bilim va tajribalarga ega bo'lmay bola kattalar qilganini takrorlaydi ularning xarakterlariga ta'qlid qiladilar. Ba'zan bolaning oilada olgan tajribasi atrofdagi odamlarga nisbatan yagona o'lchov belgisi bo'lib qolgan. Oila tarbiyasida to'g'ri yoki egri o'sishga bog'bon mehnati va mahoratiga bog'liq. Egri o'sayotgan niholning qaddini rostlab qo'ymasa, u noto'g'ri o'sadi. Yangi tug'ilgan go'dak tarbiyasi bilan shu yosh nihol holati o'rtasida qandaydir o'xshashlik mavjud. Bundan ko'rinib turibdiki, axloq-odobning normalari – kattalarga hurmat, kichiklarga shafqat, halollik, rostgo'ylik, mehnatsevarlik kabilar oiladan boshlanadi. Bu zikr qilingan pedagogik falsafiy tushunchalar oila rahbarining dunyoqarashi bilan chambarchas bog'liqdir. [4,2]

Muhokama. Yoshlarimizni oila qurishlaridanoldin ular o'zlariga savol berishlari lozim. Men o'zi oilaga tayyormanmi? Yigitlarimiz: Men kelajakdaota

mas'ulyatini, erlik mas'ulyatini, bajara olamanmi ularga ma'naviy va madaniy mehr bera olamanmi? Qizlarimiz esa: men onalik vazifasini, xotinlik, kelinlik vazifasini qay darajada, qanday bajaraman? Turmush o'rtog'imni yomon va yaxshi kunlarida yonida tura olamanmi?

U bilan birga suv kelsa simirib, tosh kelsa kemirib, oila qiyinchiliklariga dosh bera olamanmi? deb o'zlarini oilaga tayyorlashi kerak. Bilamizki, inson o'zini tarbiyalay olsa uning kelajagi porloq va yorug' bo'ladi. Oila qurishdanya'ni nikohlanishdanoldin "Yetti o'lchlab bir kes" degan maqolga amal qilib bir qarorga kelishlari talab qilinadi. Boshidan o'ylab qaror qilmas ekan, kelajagi noxush vaziyatlarga uchrab qolishi mumkin. Xalqimiz bekorga "Ko'z ochib ko'rganim ko'z qorachig'im, keyingi ko'rganim loy-u balchig'im" deb aytishmagan. Shu o'rinda Kaykuvus "Qobusnoma" asarida o'g'liga shunday nasihat qiladi, uylanmagan o'g'lingniturmushga chiqmagan qizga uylantir. Agar uylanmagan o'g'lingni turmushga chiqqan qizga uylantirsang, yoki uylangan o'g'lingni turmushga chiqmagan qizga uylantirsang, yoshlar bir-birlaridan birinchi turmush o'rtog'ini izlay boshlaydi. U payda ular birinchi turmush o'rtog'ini salbiy tarafini emas, aksincha, ijobiy taraflarini izlay va ta'kidlay boshlaydi. Shunday ekan, yoshlarimiz o'zlariga juft tanlar ekan, o'zlariga mos va xos turmush o'rtog' tanlashlari lozimdir. Bundan 100 yillar oldin tengdoshlarimiz 15-16 yoshda oilaviy hayotga etuklik talablari bo'lmish jinsiy etuklikka, balog'atga etar ekan ular aksariyat holarda shu yoshga kelib o'sha davrlar uchun xos va lozim bo'lgan dehqonchilik, chorvachilik, hunarmandchilik sir-asrorlaridan deyarli boxabar bo'lganlar (chunki u vaqtlar bolalarni odatda 13-14 yoshdan shogirdlikka berishgan) ulardan maxsus yoki oliy ma'lumot talab qilinmagan. 3-4 yil ustoz ko'rgan shogird 16-17 yoshida o'zi mustaqil ish yurita oladigan ustaga, o'z ishini amallab keta oladigan mutaxassisga aylangan. [4,6]

Mobodo shu vaqtda oila quradigan bo'lsa, o'z hunari orqali oila a'zolarini iqtisodiy jihatdan ta'minlay olishi mumkin bo'lgan. Bugungi yoshlarimiz 12-13 yoshda balog'atga etishadilar va aksariyat hollarda oradan 7-8 yil o'tib qizlarimiz 18-19 yoshda yigitlarimiz 21-22 yoshda oila quradilar. Bu vaqtda esa ular na iqsodiy jihatdan, na ijtimoiy jihatdan va na psixologik jihatdan oilaviy hayotga tayyor bo'ladi. Bunday hollarda shubhasiz avvalgi tengdoshlari hayotida kuzatilmagan muammolarni keltirib chiqaradilar. O'zbekiston Respublikasining oila kodeksida ko'rsatilganidek, "Yigit yoshi 18 yosh, qiz yoshi 17 yoshga to'lganda ixtiyoriy ravishda oila qurishlari mumkin " Ammo, bugungi kunning ma'naviy, iqsodiy-ijtimoiy talablari shu yoshda oila qurganlarni to'la qilib, bir qancha ijtimoiy iqsodiy va ma'naviy muommolarni keltirib chiqaradi. Shunday ekan, qizlarimiz 20-22 yoshda, yigitlarimiz 25-27 yoshda, oila mas'ulyatini elkalariga olib oilaga tayyor bo'lishmoqda. Buyoshda, albatta, yoshlarimiz oila haqida ma'lumotga ega bo'lishadi va aksariyat yoshlarimiz talaba yoki o'z mutaxassisligi bo'yicha ishlayotgan bo'lishadi. Yoshlarimiz bugungi kun statistik ma'lumotlarga qaraganda, bir-birlarini tushunmasligida, xarakteri mos kelmasligidan ajrimlar soni ortib bormoqda.

Turmush qurgan yosh oilani ikkiga bo'lib ma'lumotlar yig'ildi. Birinchi guruh yoshlari sevib-sevilib turmush qurgan, ikkinchi turdagi yoshlarimiz esa otanasi yoki qavm-qarindoshlari orqali tanishib bir-birlariga ma'qul tushib turmush qurgan yoshlar. Bugungi kunda mamlakatimizda 30 yoshgacha bo'lgan yosh oilalar

soni 2 886 296 tani, birgina joriy yilning oktyabr oyi yakuniga ko'ra esa yangi rasmiylashtirilgan nikohlar soni 214 923 tani tashkil etmoqda. Lekin, 2022-yilning yanvar-oktyabr oylarida oilaga qurganiga hali 5 yil to'lmagan oilalar o'rtasiga ajrimlar 17 628 tani tashkil etmoqda. Birinchi turdagi yoshlarimizda ajrimlar ko'proq chiqmoqda, chunki yigit va qiz uchrashib-sevishadilar, lekin, o'sha vaqt davomida o'zlarini faqat yaxshi tomonlarini, yaxshi xarakterini ko'rsatadilar. [5,2]

Natijalar. To'ydan keyin esa yangicha xurmacha qiliqlarini ko'rsata boshlaydilar. Qarabsizki, o'rtaga sovuqchilik, dil qoraliklar yog'ila boshlaydi. So'ngra bir-birimizga to'g'ri kelmadik, biz yashay olmaymiz deb hayotga engil qarashib ajrimlar bo'lmoqda. Ikkinchi turdagi yoshlarimiz esa bir-birlarini to'ydan keyin o'rganishib, moslashib, turmush shunaqa bo'larkanda deb hayotga ko'nib ketishmoqda. Yoshlarimizning o'rtasiga yosh ham nihoyatda ahamiyatlidir, ya'ni er-xotinning orasi teng yosh bo'lsa ayol kishi gapini o'tkazishga harakat qiladi, aksincha 10-12 yosh bo'lsa dunyoqarashlari farqi yuqori darajada bo'lib qoladi. Er-xotinlarning yoshlarining farqi 1 yoshdan 8 yoshgacha norma yosh hisoblanadi. Shunday qilib, oila o'rtasida sodir bo'ladigan murakkab va serqirra munosabatlar ko'plab olimlar, shu jumladan, o'zbekiston olimlar (M.Davletshin, G'.Shoumarov, E.G'oziev, B.Qodirov, X.Karimov, N.Sog'inov, F.Akramova, G.Yadgarova, M.Salaeva, D.Xoliqov, V.Karimova va boshqalar) tomonidan o'rganildi.

Xulosa. Xulosa qilib shuni aytishim mumkinki, uqqan va o'qigan, oq va qora, yaxshi va yomonni farqiga boradigan, hayot zahmatlaridan xabardor sabrli, itoatli yigit va qizlarimiz mukammal va baxtli oila yarata olishadilar. Shu bilan birga muhabbat qo'yishlarida tashqi go'zalikka emas, balki ichki go'zaligiga, suratiga emas siyratini sevishi xulq-atvorini boricha qabul qilib yashashlari darkor. Xalqimizda bir hikmat bor: "Ayol har doim erkak kishidan bir pog'ona pastda bo'ladi, chuki ayollar erkaklarning qovurg'alaridan yaratilgan. Erkaklar esa ayol kishini to'g'rilashga urinmang, ayol erkakning qiyshiq qovurg'asidan yaralgan ekan, to'g'rlayman desangiz sindirib yuborishingiz mumkun. Aksincha, siz ayyolarga mehr bering va tarbiya qiling" deyishadi, shundagina siz oilaning farovonligini kafolatlay olasiz.

Адабиётлар / Литература / References

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoev 2017 yil 15 iyunda "Ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, muqaddas dinimizning sofligini asrash- davr talabi" mavzusidagi anjumanda so'zlagan nutqi. – <http://uza.uz/oz/politics/vatanimiz> taqdiri va kelajagi yo'lida yanada hamjihat bo'lib- 15.06.2017 (Elektron manba. 2018 yil 9avgustda murojaat etilgan).

2. 2018 yil 26-mart kuni. 2-fevraldagi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Oila institutini mustahkamlash sohasida kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish bo'yicha maxsus o'quv kurslari tashkil etish to'g'risida " 230-son qarori. <http://lex.uz/docs/3598026>((Elektron manba. 2018 yil 9avgustda murojaat etilgan).

3. Musurmonova O. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi.-Toshkent: O'qituvchi, 1996- 192b/ 4. Mahkamov S.Islom dini va oila tarbiyasi.Mas'ul muharrir Abdulaziz Mansur –(Toshkent: G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashr., 2000.- 32b.)

4.Umarov B.M. "Psixologiya" "Voriz-nashriyot " Toshkent-2012 248-249 b